

Morborum curatio per Eucharisti. an.

Mar. 7. a. 1.

Exo. 10. c. 12.

Deut. 5. b. 16.

Ephes. 6. a. 1.

Exo. 21. c. 16.

Lev. 20. b. 9.

Proh. 10. c. 20.

Isai. 29. d. 13.

Mar. 7. a. 6.

Ioan. 15. a. 2.

Luc. 6. f. 39.

Mar. 7. c. 17.

Sapi. 10. a. 6.

Ioan. 10. a. 3.

Isa. 35. b. 3.

Mar. 8. a. 1.

nos habere. si illi, qui simbram tangebant, sanaban A tur, quanto magis nos, si Christi corpus tangamus? Chryostomi sententiam multis experientia mira-

CAPVT XV.

VNC afferunt ad eum ab Ierosolymis Scribae & Pharisei, dicentes: Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lauant manus suas, cum panem manducant. 3. Ipse autem respondens ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: 4. Honora patrem, & matrem, & Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. 5. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit. 6. & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. 7. Hypocritae, bene prophetauit de vobis Isaias, dicens: 8. Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe est a me. 9. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum. 10. Et conuocatis ad se turbas, dixit eis: Audite, & intelligite. 11. Non quod intrat in os, coquinat hominem: sed quod procedit ex ore, hoc coquinat hominem. 12. Tunc accedentes discipuli eius, dixerunt ei: Scis quia Pharisei audito verbo hoc, scandalizati sunt? At ille respondens ait: Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus caelestis, eradicabitur. 14. Simite illos: caeci sunt, & duces caecorum. Caecus autem si caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadunt. 15. Respondens autem Petrus dixit ei: Edificare nobis parabolam istam. 16. At ille dixit: Adhuc & vos sine intellectu estis? 17. Non intelligitis quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur? 18. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coquinant hominem: 19. de corde enim exeunt cogitationes male, homicidia, adulteria, fornicationes, furti, falsa testimonia, blasphemie. 20. haec sunt, quae coquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coquinat. 21. Et egressus inde Iesus secessit in partes Tyri & Sidonis. 22. Et ecce mulier Chananea a finibus illis egressa clamauit, dicens ei: Misere mei Domine fili David: filia mea male a demone vexatur. 23. Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius rogabant eum dicens: Dimitte eam: quia clamat post nos. 24. Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi ad oues, quae perierunt domus Israel. 25. At illa venit, & adorauit eum, dicens: Domine, adiuua me. 26. Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. 27. At illa dixit: Etiam Domine: nam & canellae edunt de micis, quae cadunt de mensa dominorum suorum. 28. Tunc respondens Iesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora. 29. Et cum transisset inde Iesus, venit secum Mare Galilaea: & ascendens in montem, sedebat ibi. 30. Et accesserunt ad eum turbae multae, habentes secum mutos, caecos, claudos, debiles, & alios multos: & proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos: 31. ita ut turba mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, caecos videntes: & magnificabant Deum Israel. 32. Iesus autem, conuocatis discipulis suis dixit: Misereor turbae, quia tria iam iam persuerant mecum, & non habet quod manducet: & dimittere eos in desertum nolo, ne deficiant in via. 33. & dicunt ei discipuli: Vnde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam? 24. Et ait illis Iesus: Quis habetis panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos pisciculos. 35. Et praecipit turbae, ut discumberent super terram. 36. Et accipiens septem panes, & pisces, & gratias agens fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo. 37. Et comederunt omnes, & saturati sunt. Et quod superfluit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas. 38. Erant autem qui manducauerunt, quatuor millia hominum, extra paruulos, & mulieres. 39. Et dimissa turba, ascendit in nauicularum: & venit in fines Maggedam.

IN CAP. XV.

Tunc.] Cum tot fecisset miracula, Chryostomus homil. 52. Ioann. cap. 7. i. videtur docere Christum, cum hoc accidit, iam in Galileam rediisse. Post hoc, inquit, ambulabat Iesus in Galilea: non enim volebat in Iudaea ambulare, quia querebant eum Iudaei interficere. Ab Ierosolymis.) Per omnes tribus, inquit Chryostomus, & Euthymius, & Leontius, erat Scribae, & Pharisei dispersi: sed omnium arrogantissimi erant Ierosolymitani, quod in principe habitarent ciuitate, & omnium sapientissimi haberentur. Medius dixissent, per omnes ciuitates, aut per omnia loca, ut Theophylactus dicit, quam per omnes tribus, quia tribus tunc non erant nisi duae, quae sola ex Babylonia redierant exilio. De Scribis & Phariseis vide, quae diximus c. 2. 4. Quod quidam dicunt hos a concilio Ierosolymitano Scribarum, & Phariseorum, ut Christum tentarent, missos fuisse, credible & eorum ingenio, atque consuetudini recte conuenit. Nam & cap. 22. 6. discipulos suos

cum Herodianis eodem animo ad Christum miserunt. 2. Quare discipuli tui.) Marcus c. 7. 2. ex praesenti discipulorum facta accusationis materiam arripuisse narrat, & cum vidisset, inquit, quodam ex discipulis eius communibus manibus, id est non lotis manducare panes, vituperauerunt. Transgrediuntur traditionem seniorum.) Non dicunt, inquit Chryostomus homi. 52. legem transgredi, quia nihil de ea lex praecipiebat: sed traditionem seniorum, quam Marcus c. 7. 3. 4. copiosius declarat. Pharisei, inquit, & Iudaei, nisi crebro lauerint manus, non manducant tenentes traditionem seniorum: & a foro venientes, nisi baptizentur, non comedunt. & alia multa sunt, quae tradita sunt illis seruare, baptizata calicum, & vicorum, & eramentorum, & lectoria. Extat Hebr. liber פתילות non multo ante Christum a quibusdam Scribis editus, vbi eiusmodi traditiones, & precepta ad seruandam accurate legem per scripta sunt. Quia multa erant, quorum tactu secundum legem homines

mines inquinabant: ne quid eiusmodi imprudens fortasse intelligeret, confiterentur Scribae, ut eberet etiam inter prandendum laurent, quicumque vellent bene, diligenterque legem obseruare. Quod videretur etiam ex Ioanne colligi cap. 2. 6. Nam in illo nuptiarum conuiuium, ad quas Christus initatus fuit, dicuntur sex hydris positae fuisse secundum purificationem Iudaeorum. Non vocant traditionem suam, quamvis ipsorum, id est, Scribarum, & Phariseorum esset, sed seniorum, vt & maiorum auctoritate, & traditionum antiquitate Christum, eiusque discipulos grauent inuidia. Nec dicunt, quare tu non lauas manus, cum credibile sit, non magis Christum, quam discipulos laurare solitum: sed quare discipuli tui, aut quia non sumtaui illum accusare, aut quia discipulos accusantes mordacius eum accusare videbantur: sicut c. 9. 14. non dicunt, quare tu non ieiunas: sed quare discipuli tui non ieiunant? 3. Quare & vos.) Nihil de traditione lauandi manus dicit, ne si lauerit, approbare, si non laudaret, vituperare videretur, & sine necessitate in inuidiam incurret, vt Chryostomus & Euthymius adnotarunt.

Traditionem audieris.

Honorare in scripturis tantum id est quod alicui.

deat, vt eius natura postulat: alij duobus, & eo, quem modo diximus, & quia in nomine, munus substantiuum verbum desiderari putant, vt fit sensus, munus est, id est, Deo consecratum, quidquid ex meis bonis tibi prodesse poterat. Ergo quidam iam olim sic interpretati sunt, vt refert Chryostomus. Nihil tibi debeo, sed si quid tibi ex rebus meis emolumenti prouenit, id munus est, id est, non debito, sed dono tibi do. Alij sic, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit per interrogationem, aut admirationem legentes quasi dicat minime, vt citat D. Thomas in catena. Alij, quicumque dixerit, munus (est) quodcumque ex me tibi proderit, id est, quidquid ex rebus meis prodesse tibi poterat, iam est a me Deo consecratum, quem ad sensum Chryostomus, Euthymius, & Theophylactus interpretantur. Nisi quod, Theophylactus dicit Scribas & Phariseos solitos filiis persuadere, vt omnia bona sua templo offerrent, vt si quid postea parentes peterent, responderent se dare non posse, quia omnia iam erant Deo consecrata. Quod Iudaeis hominibus auarissimis persuaderi potuisse credibile non est, praeterquam quod, si id fecissent, ne ipsi quidem bona sua vti possissent. Chryostomus vero & Euthymius putant mentiri solitos filios dicentes se, quod parentes petebant, Deo obtulisse, ne illis darent; atque ita duplici impietate, & Deum, & parentes simul fraudasse. Quod est fortasse credibile fecit alicuius, tamen credibile non est Scribarum, & Phariseorum nam confisio fecisse, quia nulla erat causa, neque auaritia, neque religionis species, quam ob rem ait Scribae, & Pharisei persuadere conarentur: sed multiplex, vt diximus, impietas. Christus autem reprehendit, quod Scribae & Pharisei populum facere docebant, & est per se vero simile nihil eos, qui videri religiosissimi volebant, nisi religionis specie docuisse. Hieronymus duas affert expositiones: vna est haec, vos autem dicitis, quicumque voluerit, quod parentibus daturus erat, Deo offerre, immunis erit. Quae interpretatio non satis cum Christi verbis congruit; altera, quidquid Deo oblaturus eram, in tuos, & pater, cibos consumo. Quod & Beda sequitur. Sed non est credendum hoc Scribas, & Phariseos dicere docuisse; hoc enim non erat, non honorare parentes; sed queri, quod fraudato Deo eos honorarent; quod Christus id eo Scribas & Phariseos accuset, quod potius preteritum honorandi Deum parentes docerent non honorare; sicut statim sequitur, & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam. Augustinus autem libro 1. qq. Evangelic. cap. 16. sic exponit, Quicumque dixerit, id est, dicere poterit patri suo, munus quodcumque est ex me, id est, quod pro me Deo offerre conuenienti, tibi prodest, id est, tibi habe, pro te offer, non pro me, ego iam atatem habeo, vt, cum voluero, pro me ipse offeram. Quae interpretatio, praeterquam quod verbis coaequale in fide, etiam bene cum verbis conueniret, ad rem non esset. Non enim Scribae, & Pharisei docebant, ne parentes pro filiis offerret. Alij ad hunc modum, munus, quodcumque est ex me, tibi proderit id est, an si tibi dem, quod Deo consecrare destinaui, prodesse tibi poterit minime, quin potius obesset, quia rebus sacris abutere, Hugo. Quod non omnino male conuenit, nisi quod interrogatio illa in nullis, quod sciam, legitur libris; & non videtur admodum vero simile Scribas, & Phariseos per interrogationem praepcepta sua tradidisse. Paulus Burgenis homo suo tempore doctissimus, nostro non indoctus ex libro פתילות, id est, de vocis, quinter Thalmudicos habetur, Iudaeorum traditionem fuisse docet; vt quisquis veller vel generaliter, & absolute, vel specialiter respectu huius, vel illius, aut omnia, aut quaedam ex suis bonis deuoret, ita vt illi, cuius respectu deuota essent, illis vt non liceret. Sed non video, quomodo illud, Tibi proderit, possit interpretari. Vix quidam nostro tem-

pore multarum sane litterarum, & singularis diligentie similem quamdam ex alio traditionum libro, in quem se incidisse dicit, interpretationem profert, duo fuisse inter alia apud Iudaeos ex traditione vocorum genera; alterum priuatae continentiae, quo sibi quisque cibo aut potu inter dicebat; alterum, quo quis adhibito iureiurando negabat se alterum aditurum fuisse patrem, siue fratrem, siue quempiam alium. Id appellari בְּרֵית מַתְּרָא votum vtilitatis. Vouendi formam fuisse בְּרֵית מַתְּרָא voueo si cui adiungebatur voti materia. Grauisimum vouendi genus fuisse, cum iuramentum adhibebatur; adhibebatur autem aut per templum, aut per altare, aut per munus, quod super altare erat, vt Christus indicat cap. 23. 16. Sic ergo interpretatur, ac verba distinguuntur: בְּרֵית מַתְּרָא מַתְּרָא, Munus, si in iureiuramento, id est, iuro per munus, fore, vt nunquam a me iueris. Quae interpretatio, quia ex Iudaeorum traditionibus, de quibus hic Christus agit, de propria est, mirifice mihi placet, nisi vna tantum obstitet syllaba, & quae non inuenio, qua ratione cum hac possit expositione conuenire. Neque credendum praeterea est Scribas, & Phariseos praecipisse, vt quiquam iurare se parentes non iuauerit, & illa verba, Quicumque dixerit, & illa, & non honorificabit patrem suum, nescio quomodo possit hic auctor interpretari. Itaque dum auristam melius intelligo, aut aliam meliorem inuenio Strabi, Hugois, & Lyani opinionem probo. Qui ad hunc modum interpretantur, *Matris quodcumque ex me proficiscetur, id est, quodcumque obtulero Deo tibi proderit*, perinde ac si tibi dedissem; praestat ergo Deo offerre, quam tibi dare. Cum hac enim interpretatione recte omnis sententia, & verba omnia conueniunt, & ex Marco capite 7. 11. 12. valde confirmatur, Vos autem dicitis, si dixerit homo patri, aut matri, Corbam, quod est domum, quodcumque ex me tibi profuerit, & vltra non dimittitis eum; quicquam facere patri suo, aut matri. Cum enim dicit, vltra non dimittitis quicquam facere patri suo aut matri, aperte indicat dicendo munus, quodcumque est ex me, tibi proderit, aliquid fecisse, aut factum promississe, aut factum, vt per ea verba iurauerit nihil se patri, aut matri boni facturum. Iubet ergo patrem filius ex Scribarum, & Phariseorum traditione esse contentum, vt pro se, & illo offerat sacrificium, & nihil amplius requirat. Ij autem, pro quibus sacrificium offerebatur, sacrificia, nisi holocaustum esset, veicebantur. Itaque hac etiam ratione patet minus quidem, quam oporterebat, sed tamen: quoquo modo iuebatur. Reliquum est videre, quomodo implenda sit oratio. Duo loci sunt vacui; primum ille quicumque, quem recte omnes fere interpretes sic explendum putant, culpa vacabit, innocens erit, praepro de honorandis parentibus satisfacet. Deinde ille dicitur, quodcumque ex me proficiscetur, aut profectum fuerit.

Et non honorificabit patrem suum, aut matrem. Quidam haec non Scribarum & Phariseorum, sed Christi verba esse putant, sicut illa apud Marcum ca. 7. 12. & vltra non dimittitis quicquam facere patri suo, aut matri; vt sit sententia, sic fit vobis auctoribus, vt nemo homo iuret patrem suum, aut matrem. Sed non dubito, quin Scribarum, & Phariseorum verba sint. Itaque sensus est, quicumque dixerit patri suo, aut matri, munus, quodcumque est ex me, tibi proderit, culpa vacabit, & poterit non honorare alia in re patrem suum, aut matrem, vt etiam si non alia in re honorauerit patrem suum, aut matrem.

7. Hypocrite. Dubium non est Scribas, & Phariseos hypocrates fuisse: sed dubium esse potest, quam ob rem Christus hoc loco hypocritas vocet, cum non de hypocritis, sed de peruersa agatur doctrina.

Respondet Euthymius, quia, cum diligentissimi legis obseruatores videri vellent, legem tamen propter traditiones suas transgressiiebantur.

Bene prophetauit de vobis. Non loquebatur Isaias de Scribis tantum, & Phariseis, sed de toto populo Iudaeorum, & non de eo, qui futurus erat, seu de eo, qui tunc erat. Itaque non sunt proprie vaticinantis verba; sed accusantis. Accommodat tamen Christus ad Scribas, & Phariseos, quos dicit adeo id, quod Isaias de toto populo Iudaeorum, qui tunc erat, accusando dixerat, in Scribas & Phariseos conuenire; vt non praesentem accusasse populum; si de futuris Scribis, & Phariseis propheta fuisse videatur, vt supra capite decimo tertio, versiculo trigesimo quinto.

8. Populus hic. Graece legitur, Appropinquat mihi populus hic ore suo, sed Labii me honorat; cor autem eorum longe abest a me, sicut apud Isaiam capite 29. 13. Septuaginta verterunt, nisi quod apud Septuaginta non est *quasi uerbum*, vt hoc loco; sed *non*, nec *scio*, sed *repugnans*, nulla tamen iniuria sententiae. Appropinquare Deo est, Deum colere, vt Psalm. 148. 14. hymnus omnibus sanctis eius, filijs Israel, populo appropinquanti sibi, id est, qui illi colit; appropinquantes enim vocat, quos proximis veris sanctos appellauerat; sicut e contrario longe esse a Deo est illum non colere. Sensus ergo est, populus hic labii colit me, corde non colit. Noster interpret priora verba non legit, neque quicquam, quod sciam, Latine, aut Graeco auctor praeter recentiores Euthymium, & Theophylactum; & est vix simile Chyrium ex Isaiam ea tantum decessisse, quae perinebant ad causam, de qua agebatur. Agebat autem de honore.

9. Sine causa autem. Hebraice epud prophetam non est, sine causa, sed בְּלִיבָה וְרַחֵם אֱלֹהִים & est timor eorum aduersus me: sicut est me iument. Voluntate; nam apud Hebraeos timere Deum est Deum colere, qui autem non, vt Deus docet, sed pro suo arbitrio Deum colit, frustra, & sine fructu colit. Itaque Septuaginta sententiam explicandi causa addeverunt *verum frustra*, בְּלִיבָה וְרַחֵם אֱלֹהִים timor eorum aduersus me, verterunt, *inobediens autem me*, quos Mathaeus secutus est.

Doctores dicitur mandata hominum. Doctrinas, quae non sunt Dei, sed hominum mandata: sed humanas vocat traditiones: quae praecipit Dei contraria sunt בְּרֵית מַתְּרָא מַתְּרָא praecepta hominum docta, id est, ab hominibus inuenta, ac tradita. Septuaginta sicut & Latini interpretes legunt, vt opinor, alii punctis בְּרֵית מַתְּרָא doctrinam, verterunt addita explicationis causa coniunctione *doctrinae hominum mandata hominum*, & doctrinas. Evangelista verba transposuit, nisi fortasse scriptor negligentia transposita sunt, quem admodum multis in locis factum fuisse in lectioibus veteris, non quae Testamenti adnotauimus. Clamant hoc loco Caluinistae noui haeretici hanc in nos sententiam conuenire, qui humanis traditionibus, plus quam Dei verbo tribuimus; stupidum quidem homines, neque quid seruum Dei: nisi ipud hominum traditiones intellegunt. Nam & verbum Dei scripto deficiunt, & omnes non in laetitia literis scriptas traditiones humanas appellant. Quod verum; non modo falso: sed etiam absurde, & imperite dicitur. Nam quae D. Paulus secunde ad Thessalonenses secundo, versus decimo quinto seruari iubet verbum Dei erant: sed scripta non erant; & haec ipsa, quae nunc scripta sunt, antequam scriberentur, Dei verbum erant, seruanda erant, credenda erant; scripta non erant. Terditio: num igitur tria sunt genera, primum earum, quae Deus ipse tradidit, sed nemo scripsit; Ecclesia tamen semper obseruauit, & ad nos viva voce transfusa; qualis est, vt baptizentur infantes, quod Caluinistae faciunt;

4637

Ecclesiasticae traditiones humanae sunt.

Quae propriae traditiones humanae.

De dilectis cibis contra Caluinistae.

Traditiones deficiunt contra Caluinistae.

Traditiones tria genera.

faciunt, sed nullo verbi testimonio probare possunt, et si nobis proprie, quia probare possumus, traditio non est. Has ego non modo humanas, sed nec Ecclesiasticas quidem traditiones appellauerim, quia licet per Ecclesiam tradita, non ab Ecclesia, sed a Deo constituta sunt; sicut scripturae sacrae, licet ab Ecclesia conseruata & tradita sit, nemo Ecclesiasticam traditionem appellat. Secundum earum, quas Ecclesia non solum tradidit, sed etiam instituit, qualis est Dominicae diei obseruatio, & Quadragesimae ieiunium, a carnibus certis diebus abstinere. Quas, qui humanas vocat traditiones, vehementer erant, & quid Ecclesia sit, ignorat. Nec enim hominibus sed Spiritu sancto Ecclesiam gubernante auctore inflaturae sunt; sicut vehementer erraret, quisquis decretum illud Apostolorum, Actuum de cimo quinto, vigeimo, vt Christiani a sanguine, & suffocato abstinere, humanam vocaret traditionem. *Nihil enim est*, inquit, versiculo vigesimo octauo, *Spiritus sancto, & nobis*. At quid illud non dicitur, sed Ecclesiasticum praecipit; omnis enim congregata Ecclesia deficiat. Quare quidquid polleat Ecclesia eodem modo congregata deficiat, eodem loco habendum est. Nec enim Spiritus sanctus Ecclesiam, quam Apostolis & promissis, & exhibitus sunt: quin etiam magis, quia Apostolis non propter ipsos, sed propter Ecclesiam; Ecclesia non propter Apostolos, sed propter ipsam data est, vt eam doceret omnem veritatem; & Latinus ea manere: vsque ad consummationem saeculi. Itaque non minus nunc Ecclesiam gubernat, quam tunc Apostolos gubernabat. Tertium genus est earum, quae neque a Deo, neque ab Ecclesia, sed aut a Republica, aut a priuatis hominibus inflatae sunt: earumque duo sunt genera, alteram earum, quae nec praecipit nec conuincit Dei contrariae sunt: alteram earum, quae sunt contrariae de prioribus Christus hic non agit, sed tota potius scriptura docet, vt eas obseruemus, si ab eis, qui auctoritatem habent, institutae sunt, quae debemus illis non solum propter iram: sed etiam propter conscientiam obdare. Romanorum decimo tertio, quinto. Tantum agit de his, quae nisi praecipit Dei violetur, seruari non possunt, quales erant illi Scribarum, & Phariseorum, de quibus tradit vers. 6. & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

11. Non quod intrat in os coquinaat hominem. Non dicit, inquit Chryostomus, cibos non coquinare, et si id intelligebat, sed quod intrat per os, quod de fordidibus illotatum manuum, de quibus agebatur, intelligi poterat. ne si cibos diceret, vehementer offenderentur. In tanta enim religione ciborum delicatis habebatur, vt etiam post resurrectionem Petrus illos vi reclusauerit, Actuum decimo, decimo quarto. Omnibus in locis Caluinistarum peruersitatem, & ignorantiam mirari soleo: hoc autem loco vsque adeo eorum stupiditatem, & caecitatem miror, vt omni prorsus sententi carere mihi videantur: solum gustum excipio, quem delicatum sane habebat, & subtiliter inter carnem, & pisces discernentem: cuius causam optimi patrum maiore, quam religionis cura defendunt. Valde appaescit, inquit Caluinus aduersum nos hunc locum citari posse. Quid ita? Quia putatis, inquit, quod intrat per os hominem coquinare. Allucinari Rabbi. Nam eos, qui id sentiunt, aut Iudaeos, vt Scribas illos, & Phariseos, contra quos Christus disputabat: aut haereticos similes eius, vt Manichaeos esse existimamus. Nec alio modo, quam Christus sensit, & docuit, sentimus ipsi, atque docemus. Quod facile, si hunc locum excutiamus, atque versus esse apparebit. Quid enim Christus dicit? quod intrat per os non coquinaat hominem. Ringam me contra Christum disputare, vt sensus appareat, & illi si oculos habent, videant. Si, quod intrat per os, non coquinaat hominem: ebrie

tas ergo non coquinaat hominem: nam vinum, vt opinor, per os intrat. Si, quod intrat per os, non coquinaat hominem, immoderantia cibo non coquinaat: nam & cubus per os intrat. Reijci debent, vt arbitror, si bene responderint, quae intrat per os, non coquinaat hominem natura sua, quia omnis creatura Dei bona est. Tim. 4. 4. sed immoderantia animi, qui plus cibi, aut potus sumit, quia ratio praecipit, hominem coquinare. Ita prorsus est, nosque idem dicimus, quod intrat per os, non coquinare hominem, scimus enim omnem creaturam Dei bonam, sed inobedientem animum, qui contra Ecclesiae praecceptum, cui Deus obedire iussit, cibum sumit, hominem inquinare. At Ecclesia non potest inquinaat, homo natura sua cibos prohibere. Id nunc viciamus. Sa quis, & pullus columbinus suffocatus bonae naturae sua cibum est. Ecclesia tamen prohibuit illis vi. Act. 15. 20. Caro bonae naturae sua cibum est, atqui Dominus Paulus carne sibi incedit in gremium, ne fra trem scandalizet, ita vt i vescatur, non cibi natura, sed caritatis defectu se inquinari potest. I. Cor. 8. 13. Omnis creatura Dei bona est, tamen si quis egrotus medico prohibente, & certum vitae periculum praedicente vino vtatur, quis dubitet eum non quidem vini natura, sed inobediencie inquam volutam? Potest ergo non iam dicitur Ecclesia, sed medicus hos, vel illos cibos, hunc vel illum agrorum potum prohibere. Qui ieiunium indicit, cibum vique certo tempore prohibet: atqui non modo Ecclesia Catholica, sed Caluinistarum etiam Satanae inuigilant, cum aliqua molenda prodicio est. non rex ieiunios apperendos, cum de regno disturbandos, cum crudelissima, & sceleratissima bella motenda, cum plurimum innocentium fundendus est sanguis, ieiunium indicit. Quid ergo potest Ecclesia Apostolorum tempore sanguinem, & suffocatum tum, cum minime prohiberi videre videbantur, id est, cum abroganda, non confirmanda vetus lex erat, prohibere, vt suauis abrogaretur: & non poterit nunc meliore de causa, vt caro de moret, certis diebus carne delicatissimo cibum prohibere? Potest Dominus Paulus, ne vel minimum fratrem offenderet, carnem sibi in perpetuum prohibere: & non poterit Ecclesia, ne nos nostra caro peius offendat, non iam in perpetuum, sed ad breue tempus carnem nobis prohibere? Potest medicus propter salutem corporis, non poterit Ecclesia propter salutem animae? Potest haereticorum synagoga, vt male agit: non poterit Ecclesia, ne male agat? Legane appellatum, qui Manichaeis hoc ipsum, quod illi ab antiquis Catholicis, obiectum libro 30. contra Iovinianum capite 7. 22. respondet, & Christiani non haeretici, sed Catholici mandati corporis causa propter animam ad irrationales animalium humilitandam, non quod illa esse in humana credant, non solum a carnibus, verum a quouis animis terrenis studiis abstinent, vel semper sicut pauci, vel certi diebus, atque temporibus sicut per Quadragesimam seri omnium. Hae nostra sententia est; nos illi Catholici sumus. Caluinistae illi haeretici.

Sed quod procedit. Nec omne, quod procedit ex ore, coquinaat hominem; nec omne, quod inquirit, ex ore procedit. Nam laudes Dei ex ore procedunt, & male, nefarique cogitationes, quas solus apud se animus versat, hominem inquinant, ex ore vero non procedunt. Sed sensus est, quae coquinaat hominem, & per os intrant, aut exeunt, non ideo coquinaat, quia intrant, sed quia exeunt, & non, quia exeunt tantum ex ore, nam & cibum aliquando ex ore per vomitum redditus exit, sed quia ex iniquo nato corde procedit, itaque ipsi cibis, & potus, qui aut immoderate, aut contra Ecclesiae praecceptum sumptus est, non intrando, sed exeundo coquinaat. Exit autem cum intemperans, & inobediens animus prodit, in opus, & cibum, & potum aut immo dicitur, aut contra

Caluinistarum errorem cum Caluinistarum praesentiam.

Contra

contra Ecclesiam mandatum non solum vult sumere, sed fumi. & in os mitti. Infrando ergo cibus exit, & non quia intrat, sed quia exit, hominem inquit nat. Cur igitur Christus hoc tam obscure dictum ad didicis? Puto voluisse eum antichristum intrandi, & procedendi vi, & forsasse alludere ad calumniatoriam Scribarum & Pharisæorum interrogationem, vt oblique offenderet non suos discipulos manu illorum forcidus; sed ipsos malignis, & calumniatoriis verbis inquirari.

12. *Standardizati sunt.* quia videbatur, vt indicat Chrysolto. contra ciborum delictum lege preceptum loqui, legem ipsam abrogare.

13. *Omnia plantatio.* Plantationem vocat plantam ipsam. Plantam autem multi, bonique auctores doctrinam interpretantur, vt Theophilus Alexandrinus epistola 1. Paschali; Hilarius Theophylactus, & Euthymius in commentariis. Alii homines bonam, aut malam habentes voluntatem plantas bonas, vel malas esse, vt Athanasius in epistola de Synod. Ariminenf. & Seleucienf. Hieronymus hoc loco, Prospero libro 1. de uocatione gent. capite 2. Augustinus libro 1. qq. Euang. capite 17. Beda. Alii vtrumque, & homines, & doctrinam, vt Chrysolto. Non dubito quin homines ipsos, id est, Scribas & Pharisæos plantam Christi appellent, sicut versus sequenti cæcos, & duces cæcorum appellat. Nos aliquando bonas, aliquando malas plantas sumus; Deus nos bonas plantas facit, nos ipsi facimus malas Ierem. 2. 21. Ego plantavi te vineam electam, omne semin verum; quomodo conuersa es mihi in prauam vineam alienam? Semus ergo est, eos, qui, cum plantati sint à Deo vinea electa, in vineam prauam versus sunt; aut, qui se ipsi vineam prauam ab initio plantauerunt, diu vigere, & fructum ferre non posse; itaque excidendos esse, & in ignem æternum mittendos, vt supra de arbore mala dixit capite 3. 10. & 17. 19. In hanc sententiam Origenes homil. 1. in Ieremiam, & Hieronymus exponit. Itaque nihil aliud voluit Christus dicere, quam illos, tanquam homines perditos, & profigatos esse dimittendos, quia non spiritum Dei, sed solum sensum, traditione que sequebantur; ideoque Christi verba spiritus plena capere non poterant: sicut statim dicit, versiculo 14. Intra illos, cæci sunt, & duces cæcorum, & vt Ioan. 6. 44. nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. Quidam interpretes noui ad prædestinationem, & reprobationem referunt; quod ne D. quidem Augustinus fecit; nec ego illis assentiri possum; excusaret enim potius illos Christus, quam accuseret, si diceret dimittendos esse, quia reprobati erant, nec aliter, quam faciebant, poterant facere; & forsasse non omnes illi reprobati erant, forsasse aliqui postea ex illis crediderunt. Certe cum Christus reprobatos fuisse non dixerit, reprobationem esse dicit. Dimittendos ergo non tanquam reprobatos; sed tanquam cæcos esse dicit. Possunt autem, qui cæci sunt illuminari; nam & multi cæci erant, & illuminati sunt; & eradicañdos esse intelligit non ab solute; sed si non contentantur, si horror bona esse noluerit, vt supra dixit cap. 12. 33. *facite arborem bonam, & fructum eius bonum*, & sicut pater familias diu expectat, vt sicut illa, quam in vinea sua plantatam habebat, fructum ferret, id est, bona feret, Luc. 13. 7.

14. *Cæci autem si cæca ducatum præstet, ambo in fossam cadunt.* Cæci sunt omnes hæreticorum doctores, & cæcorum duces. Hinc ergo colligitur non solum magistros, sed etiam, qui eos sequuntur in fossam cadere; nec ignorantiam excusari posse.

15. *Respondens autem.* Hæbraismus respondere pro eorum ad loquendum, vt capite vndecimo, vigesimo quinto.

Petrus. Petrus, inquit Chrysolto mus, vt omnium arcentissimus solet cæteros arguere. Exilium autem Theophylactus Petrum recte, quæ Christus dixerat intellexisse; sed ignorantiam simulasse, quia

A sciebat contra legem esse, & non audebat aperte dicere, cupiebatque, vt Christus magis explicaret, ne auditors offenderentur. Hieronymus, & Euthymius, re vera non intellexisse, sed putasse parabola esse, quæ non erat, eo magis, vt ait Euthymius quod, vt scribit Marcus capite septimo, decimo sexto, eodè hoc loco ephronemate, quo in fine parabolæ, vt solet, vsus est. *Si quis habet auris audienti, audiat.* Petrum quidem non intellexisse ex Christi responsio manifestum est, adhuc & vos sine intellectu esset. Quod autem parabola vocauerit, non continuo sequitur eum existimasse proprie esse parabola; potuit enim propter obscuritatem, quam sermo Christi cum parabolis communem habebat, parabola appellare. Marcus scribit capite 6. 17. non Petrum, sed discipulos id intelligi voluisse, cum in domum Christi introisset. Euthymius respondet Petrum exoritur, alios deinde secutos esse. Malo dicere esse syllepsin, quia 9. vnus interrogauit, omnes dicuntur interrogasse, aut quia ille vnus non omine omnium interrogauit, quod est valde probabile, cum non dicitur, edidisse mihi, sed *edidisse nobis parabulam hanc*; quia, si pro se tantum interrogauit, fore scriptura per figuram plures ponere pro vno, cum omnes eiusdem sunt generis, sicut hic omnes, vt Petrus, discipuli erant; vt capite vigesimo sexto, octauo. Mattheus scribit effuso vnguento indignatos fuisse discipulos, cum ex Ioanne 12. 4. manifestum sit solum Iudam indignatum fuisse, & capite 27. 44. Larrones, qui cum Christo crucifixi erant, blasphemati dicuntur, cum ex Luca capite 23. 39. 40. vnum tantum blasphemasse conitet, ab aëro vero non blasphemante Christum, sed conuictis fuisse reprehensum. Nec obstat, quod Christus non de vno, sed de pluribus loquens statim dixit. *Adhuc & vos sine intellectu essis?* Nam & Mattheus 26. 10. & Marc. 14. 6. cum solus Iudas contra illam mulierem, quæ vnguentum effuderat, murmurasset, Christus de pluribus loquens dixit, *sinite eam, & quid molesti estis hinc mulier?*

17. *Non intelligitis.* Scribit Hieronymus profanos nescio quos homines Christum, tanquam philosophia ignarum, accusasse, quod dixerit, quidquid per os sumitur, in secessum abire: cum aliquid remaneret, quo hominis corpus alatur. Id scilicet Christus nesciebat, quod nemo nescit. Loquitur igitur non philosophice, non subtiliter: sed populariter: nam quia minimum remanet, ita loquitur, quasi nihil significet remanere. Quanquam si & ipsi voluerimus argumentari, nihil probabimus remanere, quia, quod remanet, non iam cibus, sed substantia humani corporis est. Sed ista tanquam surda relinquamus. Illud queri dignum est, quale hoc sit argumentum, quo vitur Christus. Quod intrat per os primum in ventrem, deinde in secessum vadit, non ergo coinquinat hominem. Non enim apparet, quomodo conuulio ex antecedente colligatur. Respondet Christus ponere, tanquam per se notum, hoc principium, nihil posse hominem coinquinare, nisi eor hominis, quod fons totius hominis est, aut quod in corde hæret, vel ex eo procedit; vt versiculo decimo octauo, decimo nono, declarat, *quia autem de ore procedunt, de corde exeunt, & a coinquinant hominem.* Ex eo ergo, quod cibus non exit ex corde, nec in eo hæret, sed in ventrem abit, & in secessum emittitur, recte colligit non posse hominem inquinare.

18. *Quæ autem procedunt de ore.* De ore dicit procedere non solum verba, quamquam ea maxime proprie ex ore procedunt: sed etiam facta, & quidquid in actum exit, qui omnia operis in corde primum concipiuntur, vnde non videtur, nisi per os exire posse, quod vnicum cordis foramen est: & quia ita plerumque naturaliter fit, vt primum, quæ facturi sumus, animo concipiatur, deinde eloquatur ore, ad extremum perferatur. Itaque opera

Syllipsis sermone factulatio.

opera per verba ex corde procedunt. Est quidem aliquando, vt nihil loquentes faciamus, seu Christus non spectant, nisi quod plerumque fieri sciebat. Ideo dicit, quod sequitur.

19. *De corde exeunt cogitationes.* Exeunt, quia indermanant, quamuis non semper in verba erumpant, aut facta.

Homicidia, adulteria. Hæc, & quæ sequuntur, eodem ex ore procedunt, quo superiore versu explicauimus.

20. *In partes Tyri, & Sidonum.* Dux erant, & Gentiles, & matrima ciuitates, vicinæque Gallæe Septionem versus vt cap. 11. 21. exposuimus. Non satis competum videtur esse, an in regionem ipsam Gentium ingressus sit Christus, an in regionem id fere omnes putant interpretes; an solum uenerit in fines Gallææ, & Phœnicie, vbi Tyrus, & Sidon fuit erant. Nam vna quidem ex parte non videtur vero simile Christum fecisse, quod Apollolos facere prohibuerat cap. 10. 5. in viam gentium ne abieritis; præterit cum Christus solus Iudæos, Apollolo etiam gentes aliquando docturi essent. Alia ex parte Marcus cap. 7. 24. videtur significare in ipsam Gentium regionem ingressum esse. Et inde, inquit, sitgen abit in fines Tyri, & Sidonum, & ingressus in domum neminem voluit scire, & non potuit latere. Sed ne ex hoc quidem loco facta colligitur. Nam quod idem Marcus dicit versus 31. uenisse per Sidonem ad mare Gallææ, vitiosa legitur per Sidonem, vt multi interpretes adnotauerunt. Itaque potius credo ingressum non fuisse in terram Gentium. Cur autem eo uenerit queri potest. Marcus ca. 7. 24. videtur indicare ideo uenisse, vt lateret, & neminem, inquit, uoluit scire, & non potuit latere. Vnde satis manifestum est, eum, cum eo uenisset, latere uoluisse, an autem ideo uenerit, vt lateret, incertum. Chrysolto mus homilia 53. exilium ideo uenisse quia paulo ante legis ceremonias, ciborumque obseruationes abrogasse uidebatur, uoluisse que ad Gentiles uenitudo docere, non esse iam Iudæum, & Græcum. vt Petrus simulatque uidit lineum omnium animalium genere plenum, quo eductus esset, nullam iam ciborum differentiationem adhibendum esse, iussus est ad Cornelium hominem Gentilem ire Act. 10. 19. 20. Alij ideo se eo recepisse, quia Iudæus doctrine recipere noluert, sicut Paulus & Barnabas dixerunt Act. 13. 46. *uobis oportebat primum loqui uerbum Dei, sed quia respellit illud, & indignos uos iudicatus æternæ uitæ, ecce conuertimini ad gentes.* Ita Hieronymus, Beda, & Theophylactus, nisi quod Theophylactus non existimat, docendi causa uenisse, sed, vt opinor, latendi; Euthymius uero queiescendi.

21. *Et cæca mulier Chananaea.* Marcus ca. 7. 26. uocat Syrophenicam, quod nihil Mathæo repugnat. Nā ipsi Tyri, & Sidonij Syrophenices erant. Vnā enim partem Syriæ fuisse Phœniciam Plinius libro 5. cap. 12. & 20. & Strabo libro 6. auctores sunt. Phœnicia autem eam fuisse oram, vbi Tyrus, & Sidon erant, idem docent. Vocati sunt compositio nomine Syrophenices, quod Syri Phœniciam occupassent, vt plerique putant, sicut Galloraci, & Celtiberi dicti sunt; aut, quod alij dicunt, ego quoque probabilius esse arbitror, quia alij erant Phœnicies, qui non in Syria, sed in Africa habitabant, quæ Libya Phœnicies, id est, Phœnicies habitatores, sicut illi Syrophenices, id est, Phœnicies habitatores, quasi Phœnicum, aut Phœnicorum nonien accepert. Solent enim Meridionales, & Occidentales gentes ex littera Ph. quæ mirum in morum Orientalis delictantur, aspirationem tollere, sicut pro Phylitis, Palatinos dicimus. Inde Punica lingua manauit, quam Hebræicæ consonem fuisse Hieronymus, & Augustinus saepe testantur. Difficilis dictu est, cur eam mulierem Mathæus Chananaeam appellauerit. Sunt qui pu-

tent eam ciuem fuisse Canx maioris, quæ uerbis in Phœnicia erat contermina tribui Afer, Iosiaz 19. 28. quod mihi non displicet. Nam quod quidam obiciunt illam Canam apud Iosue scribi per e, & nostrum non aspiratum, apud Mathæum uero mulierem Chananaeam per aspirationem appellari, parum me ad modum mouet: palmi enim solent Septuaginta, & Euangelista, dum Græce scribunt, Hebræicas litteras permutare. Iuxta etiam hanc opinionem, quod eam Canam in finibus Phœnicie, & Gallææ fuisse conitet, & ea mulier à finibus illis ingressa dicatur. Quanquam communis sententia probabilis est, uocatum esse Chananaeam, vel quia Phœnicies ex terra Chanaan ingredientius Hebræis eieci fueram; vel, vt alij uolunt, quia posteri erant Cham filij Noe, cuius primogenitus filius Sidon uocabatur Genes. 10. 15. quem vt ibi Sidonis fundatorem fuisse ferunt. Quanquam scriptores profani alium eius uerbis auctorem fuisse tradunt. Adnotauit Chrysolto mus ideo Euangelistam Chananaeam fuisse expressisse, quod admirabilior eius fides appareret; habebant enim Chananiæ apud Iudæos omnium gentium maxime impij. Eodem cõfilio Marcus expressit fuisse Iudæam Græcam, id est, Gentilem, vt noster uerit interpreter; uolent enim omnes Gentiles in sacris litteris noui prælerim Testamenti Græci uocari, & Iudæis opponi, quatinus neque lingua, neque genere Græci sint, Act. 9. 29. & 18. 4. Rom. 1. 16. & 2. 9. 10. & 3. 9. & 10. 12. Cor. 1. 22. 24. Gal. 3. 28.

Miserere mei. Mei dicit, ut magis Christum moueat quam si diceret, filix mæc. Aut vt Chrysolto mus, Theophylactus, & Euthymius putant, quia eius filia sine sensu uocabatur ipsa uero uisulque, & fatum, & filia sentiebat dolorem.

Fili David. Cur ita Christus ab us potissimum qui aliquid ab eo beneficium postulabant appellarent, diximus cap. 12. Hanc autem mulierem, & si Iudæa non erat, credendum est propter Iudeorum uicinitatem, aut de prophetis, quibus Christus filius Davidis futurus dicebatur, inauduisse aliquid, aut cognouisse certe ita uulgo à Iudæis qui in idium crederent, appellari.

23. *Quis non respondit ei uerbum.* Ne sibi, inquit Hieronymus, & Beda, contrarius esse uideretur, quia c. 10. 5. discipulis dixerat in viam gentium ne abieritis, sicut respondet versus sequenti, non *fauis misisti nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel.* Mihi ob alias etiam duas causas uidetur tacuisse, & vt mulieris fidem, constantiamque probaret, aut alius potius, ut ait Chrysolto mus, patefaceret. Magnæ enim fidei, & singularis fuit contemptum, & ne uerbo quidem dignam iudicatam perseverantem, & ut ostenderet se non sponte, sed quodammodo iniunit, & importunis mulieris precibus coactum miraculorum gratiam gentibus impertiri, cum non esset nullus, nisi ad oues, quæ perierant domus Israel.

Dimitte eam. Concedendo, quod petit, rogabant enim pro illa, ut ait Euthymius; & est uero simile ab ipsa muliere, vt pro se rogarent, fuisse rogatos. Nec enim Christo factum iniuriam, & vt Caluista delirant, quia ad Christum per Sanctos adent.

Quia clamat post nos. Hoc mihi uidentur dicere, concedi illi, quod petit, sicut propter improbitatem, ut tu ipse in illa parabola amici intempta nocte panes ab amico petentis docuisti, Luc. 11. 3. quod Hieronymus dicit, ideo Apollolos pro ea rogasse, ut molestia liberarentur, durissime picum uidentur. Marcus c. 7. 25. dicit eam in domum, vbi Christus erat, ingressam ad pedes eius procidisse, quod uidetur huic loco esse contrarium, ubi significatur eam Christum per uiam euntem secutum esse, & à tergo clamasse. Aug. 1. 2. de consensu Euang. c. 49. respondet primum in domum ingressam, ubi erat Christus, & ad eius pedes procidisse, dixitque *miserere mei*, ut ait Mar-

In scribitura Græci pro Geniãibus.

Sanctorum interfectio & inuacatio.

Quis Syrophenices.

ait Marcus Christum varo nullo reddito responso domo exisse, esumque secutam fuisse, & post eum clamasse, vt ait Mathæus. Hoc ex Marco facile colligitur, qui narrat Christum, simulque in eam regionem venit, in domum ingressum, latereque voluisse, nec potuisse tamen; venisse enim statim mulierem Syrophenicam, & ad eius pedes procidisse. Itaque, quod alii dicunt, prius hanc mulierem euntem per viam Christum secutam fuisse, & post clamasse, discipuloque dixisse, dimitte illam, quia clamat post nos, tunc in domum ingressum, vt illi fecerit in loco concederet, quod petebat, eamque ad eius pedes accidisse, nequaquam probat.

Centra Caluini
similitas
quod Christi
filius non pro
sola prædica-
tione m
ter, sed pro
euangelio.

24. Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Abiurdisimus est, & maxime impius, Christusque inquit Caluinitarum error Christum non omnium hominum causam venisse, aut mortuum fuisse, sed prædicatorum solum, quem alio copiosius loco refutabimus. Nam ex hoc quod loco errorem suum confirmare non possunt, cum dicat se non propter prædicatorum, verum propter solos Iudæos missum fuisse. Quam hinc nos refutare possumus; dicit enim se propter solos Iudæos missum esse, cum non omnes prædicatorum, sed maxima pars probati essent; non ergo propter solos prædicatorum missus est. Dicit ergo se non esse missum, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel, aut quia primò ad eas venerat, sicut Paulus dicit, *vobis oportet ex primò loqui verbum Dei*, Act. 13. ver. 46. vt ait Ambrosius in Psalm. quadragesimū tertium, & Guidentius tractatu septimo in Exodum, & Cyrillus Alexand. libro quinto in Isaiam, & Hieronymus, & Beda in commentariis, aut, quia non venerat, vt prædicatorum suam prædicationem, & miraculorum gratiam exhiberet, nisi Iudæis; gentibus enim non ipse per se, sed per Apostolos suos, & prædicatorum Evangelium, & miracula facturus erat, ideoque à D. Paulo minister circumcisionis appellatur, Roman. 15. ver. 8. vt Hilarius, & Augustinus tractatu in Ioann. 31. & 27. exdicit. Ideo Iudæos vocat oues, vt supra explicauimus capite decimo vers. 6. Genuit canes veri vigesimo sexto. Cur autem noluisset prædicationem suam aliis gentibus, quam Iudæis exhibere, facilis est ratio, quia vt ait Augustinus in Ioann. 31. solis Iudæis propter fidem Abraham promissio venturi Messie facta erat, vt cap. primo veri, primo disputauimus. Itaque neque in regionem Tyri & Sidonis venit, vt prædicaret, aut vt miracula faceret, sed potius, vt latere, si eo tamen venit, vt versu vigesimo primo distulimus, neque hoc miraculum, quale instituto & suscepto consilio; sed quasi precibus & importunate mulieris coactus fecit, vt diximus versu vigesimo tertio, & tamquam panem tantum non dedit, sed proiecit, aut ne proiecit quidem, sed illi excidit. vt mica de mensa vt versu vigesimo septimo, exponemus.

Cur Christus
sola Iudæis
prædicauit.

27. Etiam Domine. ¶ Omnes fere interpretes obseruauerunt, etiam non esse contradicentis, sed approbantis; sed non facile apparet, quomodo mulier Chananaea argumentetur, & quæ ratione conueniat particula causalis. Nam & castelli. Si enim concedit verum esse, quod Christus dixerat, non esse bonum misere panem filiorum, & canibus proiecere; non potuit colligere castellos comedere de micis, est reuera comedens; & si id dicere voluisset, potius debuit dicere; sed, quam nam. Etiam Domine, sed tamen castelli comedunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum; id est, quamuis non sit bonum sumere panem filiorum, & illis dare, tamen permittunt dominus eos de micis, quæ de mensa cadunt, comedere. Qui proptus mihi videtur sensum attingit, sic exponit, etiam Domine, nam castelli quidem non comedunt ex pane filiorum, sed ex micis. Quod multis tamen de causis mihi non placet, primum quia in hac interpretatione multa necessaria, & contrae supplicanda sunt, vt hæc, nam castelli quidem non comedunt ex pane filiorum; sed qui comedunt ex micis, quæ cadunt; quod vno verbo dicere potuisset, etiam Domine, sed tamen castelli comedunt de micis. Deinde, quia hac ratione perit omnis acrimonia, & omnis arguit, & subtilitas disputationis, quæ tanta tamen fuit, vt quodammodo eegeret exclamare Christum, id mulier magna est desiderua. Sic igitur interpretor, vocauerat Christum Chananaeam canem, arripuit mulier ex verbo contumelioso vt Chrysostomus adnotat, argumentum & subtiliter causam suam probat. Etiam Domine, id est, si mihi canis, nam & castelli comedunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum; itaque si canis sum, de micis saltem edere debeo. Ergo idem valet hoc loco, *etiam*, atque quod vulgo disparantes dicere solemus, cum aduer sarus aliquid dicit, quod maxime nobis aduersari putat; nos autem ex inimicis causam nostram maxime iurare, indeque argumentamur; Hoc est, quod volo, me esse canem; nam & castelli comedunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Hilarius putat esse vim in nomine diminutiuo, castelli, quasi Christus canem appellauerit, ipsa minus se, quam canem, nempe castellan esse testatur. Sed vobiscum & versu vigesimo sexto, & hic diminutiuum est, & in copioso grauius est, & inbulit argumentum, quod idem prorsus verbum, quod Christus viuis fuerat, mulier arripuit, quamuis noster interpretes illic canes, hic castellos vertent. Si qua

atium panis sunt, quæ providentia quidem Dei; sed generali, minusque accurata dispensantur, & omnibus in commune, sicut porcis glandes, pronunciantur: Evangelica gratia, quæ supra naturam est, panis est filiorum non proieciendus temere, sed maiore consilio, rationeque distribuendus.

Canibus. ¶ Canes filii opponit, quia quamuis vtrorūque pater familias curam habeat; tamen filiorum imprimis multoque maiorem, quam canum habet. Credibile est consueuisse Iudæos omnes alias gentes ׀ ׀ canes appellare, sicut Græci vocabant barbaros. Nam ex illis, vt opinor, cum in Hispania essent, Hispani didicerunt Mahumetanos, & Aethiopes canes appellare. Illud certe constat homines villissimos per contemptum ita vocare consueuisse, vt 2. Regum 3. 8. & 16. 9. & 4. Regum 3. 13. Marcus capite septimo versu vigesimo septimo, ait dixisse Christum, *siue prius actu filios, quibus verbis semper aliquam n ulie id dicitur videbatur, fore; vt aliquando illi concederet, quod petebat; sciebat vtiq; non saturandos filios, sed panem celestem oblatum contempneret; et quos, sed mylerum est: neque quod culpa Iudæorum accidit, led quod diuino consilio, & ex fodere cum Abrahamo into fieri debuit, explicauit.*

Canes à filiis dicit: Quia filios appellauit.

27. Etiam Domine. ¶ Omnes fere interpretes obseruauerunt, etiam non esse contradicentis, sed approbantis; sed non facile apparet, quomodo mulier Chananaea argumentetur, & quæ ratione conueniat particula causalis. Nam & castelli. Si enim concedit verum esse, quod Christus dixerat, non esse bonum misere panem filiorum, & canibus proiecere; non potuit colligere castellos comedere de micis, est reuera comedens; & si id dicere voluisset, potius debuit dicere; sed, quam nam. Etiam Domine, sed tamen castelli comedunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum; id est, quamuis non sit bonum sumere panem filiorum, & illis dare, tamen permittunt dominus eos de micis, quæ de mensa cadunt, comedere. Qui proptus mihi videtur sensum attingit, sic exponit, etiam Domine, nam castelli quidem non comedunt ex pane filiorum, sed ex micis. Quod multis tamen de causis mihi non placet, primum quia in hac interpretatione multa necessaria, & contrae supplicanda sunt, vt hæc, nam castelli quidem non comedunt ex pane filiorum; sed qui comedunt ex micis, quæ cadunt; quod vno verbo dicere potuisset, etiam Domine, sed tamen castelli comedunt de micis. Deinde, quia hac ratione perit omnis acrimonia, & omnis arguit, & subtilitas disputationis, quæ tanta tamen fuit, vt quodammodo eegeret exclamare Christum, id mulier magna est desiderua. Sic igitur interpretor, vocauerat Christum Chananaeam canem, arripuit mulier ex verbo contumelioso vt Chrysostomus adnotat, argumentum & subtiliter causam suam probat. Etiam Domine, id est, si mihi canis, nam & castelli comedunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum; itaque si canis sum, de micis saltem edere debeo. Ergo idem valet hoc loco, *etiam*, atque quod vulgo disparantes dicere solemus, cum aduer sarus aliquid dicit, quod maxime nobis aduersari putat; nos autem ex inimicis causam nostram maxime iurare, indeque argumentamur; Hoc est, quod volo, me esse canem; nam & castelli comedunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Hilarius putat esse vim in nomine diminutiuo, castelli, quasi Christus canem appellauerit, ipsa minus se, quam canem, nempe castellan esse testatur. Sed vobiscum & versu vigesimo sexto, & hic diminutiuum est, & inbulit argumentum, quod idem prorsus verbum, quod Christus viuis fuerat, mulier arripuit, quamuis noster interpretes illic canes, hic castellos vertent. Si qua

27. Etiam Domine. ¶ Omnes fere interpretes obseruauerunt, etiam non esse contradicentis, sed approbantis; sed non facile apparet, quomodo mulier Chananaea argumentetur, & quæ ratione conueniat particula causalis. Nam & castelli. Si enim concedit verum esse, quod Christus dixerat, non esse bonum misere panem filiorum, & canibus proiecere; non potuit colligere castellos comedere de micis, est reuera comedens; & si id dicere voluisset, potius debuit dicere; sed, quam nam. Etiam Domine, sed tamen castelli comedunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum; id est, quamuis non sit bonum sumere panem filiorum, & illis dare, tamen permittunt dominus eos de micis, quæ de mensa cadunt, comedere. Qui proptus mihi videtur sensum attingit, sic exponit, etiam Domine, nam castelli quidem non comedunt ex pane filiorum, sed ex micis. Quod multis tamen de causis mihi non placet, primum quia in hac interpretatione multa necessaria, & contrae supplicanda sunt, vt hæc, nam castelli quidem non comedunt ex pane filiorum; sed qui comedunt ex micis, quæ cadunt; quod vno verbo dicere potuisset, etiam Domine, sed tamen castelli comedunt de micis. Deinde, quia hac ratione perit omnis acrimonia, & omnis arguit, & subtilitas disputationis, quæ tanta tamen fuit, vt quodammodo eegeret exclamare Christum, id mulier magna est desiderua. Sic igitur interpretor, vocauerat Christum Chananaeam canem, arripuit mulier ex verbo contumelioso vt Chrysostomus adnotat, argumentum & subtiliter causam suam probat. Etiam Domine, id est, si mihi canis, nam & castelli comedunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum; itaque si canis sum, de micis saltem edere debeo. Ergo idem valet hoc loco, *etiam*, atque quod vulgo disparantes dicere solemus, cum aduer sarus aliquid dicit, quod maxime nobis aduersari putat; nos autem ex inimicis causam nostram maxime iurare, indeque argumentamur; Hoc est, quod volo, me esse canem; nam & castelli comedunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Hilarius putat esse vim in nomine diminutiuo, castelli, quasi Christus canem appellauerit, ipsa minus se, quam canem, nempe castellan esse testatur. Sed vobiscum & versu vigesimo sexto, & hic diminutiuum est, & inbulit argumentum, quod idem prorsus verbum, quod Christus viuis fuerat, mulier arripuit, quamuis noster interpretes illic canes, hic castellos vertent. Si qua

Canes à filiis dicit: Quia filios appellauit.

qua vis inest, hæc potius est; vt Christus non dixerit *canes*, sed *canes castellos*, vt puillos, & nullius utilitatis, ac pretii canes significaret, quibus multo minus, quam magnis illis, qui aliquid utilitatis afferunt, filiorum panem proieciendus est: mulier vero non, vt se minus quam canem esse confiteretur; sed vt melius, & vt vulgo dicitur, ad hominem argumentaretur, eodem vis ut verbo.

De micis. Micæ vocat miora, & minus frequentia miracula, & Theophylactus adnotat, quasi dicitur, non peto à te, vt psalm hic, sicut apud Iudæos miracula facias, vt cæcos entes, mortuos exsuscites; sed vnum tantum, & minus natura sua difficile, vt ex amorem à filia mea expellas. Quæ cadunt. ¶ Respondet hoc verbum illi, quod Christus viuis fuerat, sicut proicere, illicque opponitur, quasi dicitur, non rogo, vt ex professo, vt apud Iudæos, miraculum facias, sed vt obiter: non quasi dederis, ac ne proieceris quidem, sed quasi tibi exciderit; quemadmodum solent ex mensa diuorum mices cadere.

De mensa. ¶ Mensam vocat gratiarum omnium, vt ita dicam, copiam quæ erat in Christo, sicut mensa diuitem omnium ciborum genere referta esse solet. In ipso enim inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporalis; & de plenitudine eius nos omnes accipimus. Dominorum suorum. ¶ Dominos suos, inquit Chrysostomus, Iudæos vocat, quos Christus filius appellauerat, quod magis tribuit humilitati. Potius Christum ipsum Dominum vocare credo; sed loquitur pluraliter propter canes, quorum suum quisque Dominum habet.

28. O mulier magna est fides tua. ¶ Vox admirantis, Obseruatio autem dignum est, nullius hominis fidem nisi Gentilium admiratum fuisse Christum, vt huius mulieris, & illius Centurionis capite octauo, versiculo decimo. Maior enim Gentilium, quam Iudæorum fides. Quo autem modo admiratio in Christum cadere potuerit, illic disputauimus.

32. Conuocatis discipulis suis. ¶ Vt ius, vt indicat Hieronymus, consilia cum illis communicaret. Videtur etiam mihi voluisse Christum eorum explorare fidem, & futuri miraculi occasionem captare, vt discipulorum confessionem tractaret, non esse panem, vnde tanta turba pasci posset. Semper enim obseruamus Christum nunquam line magna, comperaque necessitate miracula fecisse. Quam etiam ob rem triduum anrequam sequens miraculum faceret, expectauit, vt si quid ciborum secum alioqui tulissent, confumeretur, quemadmodum Chrysostomus, & Euthymius monuerunt. Idem etiam

Chrysostomus, & post Theophylactus adnotauerunt nõ suggessisse nunc discipulos Christo, vt turbas dimitteret, vt in pagos irent, & cibos emerent, quemadmodum fecerant. capite decimo quarto, vt si decimo quinto, quod iam aliquantulum hinc profecti sent, & quod viderent omnes alacres esse, & audien di audiatie famem non sentire.

Caluini inopi arguit
contra ianistam.

Quia triduum perierunt mesum. Sunt, qui putent totum triduum, aut omnes, aut pierisque fuisse ieiunios, quod magnus ieiunij magister Caluinus non virtuti, sed æri subtiliori tribuendum exilimat: nos enim crasso sub aere nos tam diuturnum ieiunium ferre non posse. Quasi vero, quo futurtilior aer est, non eo edaciores homines reddat. Sed non valet, vt opinor, Gallos præ textu crassi aeris ieiunare. Legimus non solum apud Orientales, sed etiam apud Europæos multo longiora ieiunia; tamen ex hoc loco aut omnes, aut aliquos per triduum ieiunasse, colligi non potest. Antiquus colligitur tunc, cum hæc Christus dixit, fuisse ieiunios, quia dicit, *Quæ dicitur eorum ieiunios nolo, consumplerant enim, vtrai Euthymius, quid quid secum arulerant sibi. Quæ sequitur vsque ad versum trigimum octauum supra expolimus, capite 14. à versu 19. vsque ad 21.*

39. In fines. ¶ Quidam Græci codices legunt, *in fines montes*, parum emendate pro *in terminos*.

Magedan. ¶ Marcus capite octauo versu decimo, dicit venisse in partes *Dalmantibus*. Quam credibile est vitiosam esse lectionem, legendumque, vt hoc loco *Magedan*, quemadmodum Hieronymus in libro de locis Hebraicis legit, & vt Augustinus libro secundo de consensu. Evangelij. cap. quinquagesimo primo, & Beda Marci octauo, restantur, plerisque que suo tempore codices habuissent. Argumētum nonnullum est, quod *Damantha* alibi in scriptura non legatur, nec apud vllum, quod sciam, profanum auctorem reperitur. *Mageda* autem, aut, vt Græce hoc loco est, *Magedala* libro primo Regum capite decimo septimo, vt su vigesimo legamus, quamuis incertum sit vtrum vnus, idemque sit locus. Tam si legamus *Dalmantibus*, nullum propterea excludendum est esse reputationem; nam aut, vt ait Augustinus, & Beda sub diuerso nomine idem locus significatur; aut, vt alii coniciunt, alterum regionis, alterum vrbis nomen est; aut vtrumq; vrbis, sed vtraque vrbis vicina erat, ita, vt, qui in fines vrbis venirent, in fines etiam alterius venirent; sicut supra versu vigesimo primo, dicitur venisse Christus in partes Tyri & Sidonis.

CAPVT XVI.

¶ Accesserunt ad eum Pharisei, & Sadducei tentantes: & rogauerunt eum, vt signum daret eis. 2. At ille respondens, ait illis: Facto vespere dicitur: Serenum erit, rubundum enim est caelum. 3. Et mane: Hodie tempestas erit, vultus enim triste caelum. 4. Super. 5. Faciem ergo caeli diuidiare nosis: signa autem temporum non potestis scire? Generatio mala & aduhera sequens quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum Ione Propheta. Et relictis illis, abiit. 5. Et cum venissent discipuli eius trans fretum, obliu sunt panes accipere. 6. Qui dicit illis: Intuemini, & canes affermento Phariseorum, & Sadduceorum. 7. At illi cogitabant intra se dicentes: Quia panes non accepimus. 8. Scien autem Iesus, dixit: Quid cogitatis intra vos, modice fidei, quia panes non habetis? Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum in quinque millia hominum, & quædam cephinos sumpsistis? 10. neque septem panum in quatuor millia hominum, & quot sportas sumpsistis?

Mat. 26.
Luc. 11. 5.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.
33.
34.
35.